

Zielsgraag

Totstandkoming van dit boek

De eerste visie is gepresenteerd op 19 April 1986 voor de vereniging filosofie en geneeskunde, per voordracht van 30 minuten in de aula van de universiteit in Utrecht. In 1995 is dit boek aan een jury gepresenteerd naar aanleiding van de tweejaarlijkse prijsvraag van de stichting psychiatrie en filosofie.

In 2017 is het opnieuw verschenen als een uitgave van Brave New Books.

In plaats van de pathopsychologie, die de nadruk legt op wat er verkeerd kan gaan in onze ziel, geeft dit boek een uitwerking van de sanopsychologie. Het boek kent daarvoor werkschema's aan de hand waarvan men eigen groei en mogelijkheden na kan gaan.

Eindoordeel van de jury: een volkomen origineel werkstuk, goed doorwrocht, sprankelend geschreven.

ISBN 9789402174304

Nur 770

Een uitgave van Brave New Books

© 2018 E. van den Berg-Drabbe

Zielsgraag

Een uitwerking van de sanopsychologie

Erna van den Berg-Drabbe

Over dit boek

Dit boek probeert de spelregels van de menselijke bewustwording te beschrijven. Het veronderstelt dat men zal herkennen wat tot de wezenlijke trekken van het menszijn behoort. Vandaar de objectiverende tendens.

Ten diepste is dit boek een beroep op responsie. Het betoog is een appel op persoonlijke openstelling voor de dwingende inwerking van wat uit de diepten van het Zijn tot realiteit wil worden.

Wie onbewuste zaken bewust wil maken, gaat ervan uit dat menszijn bestaat in ondergaan en doorvoelen, in zowel beleven als beseffen. En de scharnier zit in het erkennen van het principe van de splitsing, dus dat of-of in diepere zin en-en inhoudt. De inspanning om tot een objectieve kijk op jezelf te komen is in onze cultuurfase een deels modieuze deels verdachte zaak, omdat een algemene selfconsciousness zich over ons heeft gelegd. Dat brengt met zich mee, dat wij schijnbaar wel zowat weten hoe wij functioneren.

Subjectief deelnemen aan het bestaan en tegelijk zich afvragen wat men eigenlijk bezig is te doen kenmerkt het volwaardige menselijke bewustzijn. Dit boek wil gelezen worden als een poging om het kritieke punt in deze echte bewustwording niet te omzeilen.

Een tweede kenmerk is die combinatie van exacte analyse van de introspectief waargenomen verschijnselen met veerkrachtige intuïtie bij het zoeken van overzicht en oordeelvorming omtrent kansen zich voordoend.

Zoals bij sportieve training de fysieke en mentale oefening onmisbaar is voor een ongedwongen topprestatie zo wordt ons menselijk gedrag pas op het juiste niveau gebracht wanneer de stadia van oefening met de grootste nauwkeurigheid worden doorlopen! Die stadia hebben onderlinge samenhang, vereisen voortdurende controle en feedback en correctie.

Om ze aan te duiden worden in dit boek karakteristieke benamingen aangeboden. De visie op het menszijn, die aan dit boek ten grondslag ligt, is die van een bewegend geheel waarin structuur zit, die weliswaar strikte ordening betekent maar die spontaan gedrag bedoelt, hoe paradoxaal dit ook mag klinken. Het gaat om een geofende spontaneiteit!

Het boek probeert 'een krachterspel te imagineren'. De krachten die bedoeld worden, doen zich dwingend voelen in ieders leven en zijn niet beperkt tot de enkele individu, maar ze heersen in de samenleving van mensen in kleinere en grotere verbanden. Eerste vereiste is dat wij het karakter van ons 'spel' in alle ernst onderkennen en zo beseffen met welke krachten wij respectievelijk van doen hebben. Imagineren betekent dan dat we zoeken naar beelden die dat geheel uitdrukken en benoemen. Op deze manier gelezen, valt dit boek in goede aarde.

Dr. M.C. Slotemaker de Bruïne

Als het de bedoeling is geweest de lezer te doen interesseren voor alles wat zich in het 'zielenhuis' afspeelt dan is de auteur daarin wonderwel geslaagd.

Haar creatieve vermogen heeft veronderstellingen, feiten, ingevingen en inzichten weten te integreren tot een samenhangend beeld.

De unieke constructie gebaseerd op 17 tegenstellingen kent naast originaliteit twee

uitgangspunten: het ene is deel uitmaken van een kosmische eenheid, het andere is het toekennen van de hoogste prioriteit aan de zelfontplooiing i.p.v. aan overgeleverde vormen.

Wat betreft de aansporingen aan exacte wetenschappers om zich met deze materie bezig te houden, zij erkennen dat ook een exacte theorie zijn start uit een geniale vonk kan hebben verkregen. De vonk is wellicht ontstaan na het bestuderen van metingen.

Van de werkelijkheid in dit boek kunnen geen metingen worden gedaan, het is alsof men signalen ontvangt uit een bewegend duister. En dit is op een zo boeiende en kleurrijke wijze gedaan, dat ik voor dit document het grootste respect heb.

G. de Leve

Tackling everyone's spirit

Genuine

Seemingly naïve, never stupid.

C.D. Evans. m.d.

Ik denk dat het in deze epoche van New Age en behoefte aan esoterische invulling van de lacune door het wegvallen van gestolde mythes en religieuze overtuigingen voor velen een waardevolle inspiratie kan zijn. Juist doordat het niet al te exact is, maar meer op beeldende en alle zintuigen aansprekende wijze iets voortovert dat charmeert en het gevoel van vervulling geeft. En dat is zeker niet de minste verdienste.

M.J.H.M. Wertenbroek

Inhoud

Voorwoord

Inleiding

Hfdst 1 De vraag

Een antwoord

Hfdst 2 Behoedzaam terrein verkennen

Veelgestelde vraagwoorden

Hfdst 3 De pas markeren: 1e paar tegenstellingen

In de pas of uit de pas

Volgende oriëntering: 2e paar tegenstellingen

De tijd stippen

Waar zou de grens kunnen zijn?

De als altijd informele grens

Het 3e paar tegenstellingen

Het 4e paar tegenstellingen

Het 5e paar tegenstellingen

Samenvattend eerste deel

Kennen, erkennen en het gewetene

Hfdst 4 Op ander terrein

Het 6e paar tegenstellingen: met Levenskracht

Het 7e paar tegenstellingen: met het Verlangen

Ruimte verschaffen

Het 8e paar tegenstellingen: met Handhaven

Tussentijdse vragen

Het 9e paar tegenstellingen: met de Getijden

Tussenkomstige gang

Het 10e paar tegenstellingen: met de Noodzaak
Een uitkijkpost

Hfdst 5 Het 11e paar tegenstellingen: onder het Toeval

Het 12e paar tegenstellingen: onder de Splitsing

Het 13e paar tegenstellingen: onder de Structuur

Het 14e paar tegenstellingen: onder Beëindiging

Verheldering of vraagstuk

Herwaardering der waarden

Hfdst 6 Het 15e paar tegenstellingen: onder Intelligentie

Het 16e paar tegenstellingen: onder Relativatie

Het 17e paar tegenstellingen: onder de Synthese

Hfdst 7 Eenvoudige samenvatting

De praktijk na theorie

Bijlage bij Zielsgraag

Literatuurlijst

Vier schema's

Voorwoord

Lectori Salutem,

Verwacht geen eerste uiting, die U de onweerstaanbare prikkel bezorgt om verder te lezen. Dit voorwoord zal ik geheel en al in het teken van dankbaarheid stellen. Ik heb mij gerealiseerd hoezeer het aan schrijvende denkers te danken is, dat het eigen intellect zich kan scherpen. Want wegens de menselijke bekwaamheid om zich afwisselend af te zetten en zich op sleeptouw te laten nemen, blijf ik in een durende dialoog gewikkeld met al hun in woord neergeslagen beeldende gevolgtrekkingen.

Bij mij nestelde zich wel de vraag in hoeverre ik als twintigste-eeuwer nog origineel zou kunnen zijn. Ging het niet telkens uitlopen op het constateren dat mijn oorspronkelijkheid achterhaald was, of liever voorgegaan, omdat ik doorgewroet had in de van oudsher vermaarde geschriften? Want in alle eerlijkheid heb ik de wil om vast te stellen, dat ik niets nieuws beweer, als ik mij langs andermans gedachten met groeiend begrip kan verplaatsen in hun metavisie en doorwrochte onderstellingen. En ik kan mij erin zeer wel bevinden, wanneer daar een onderliggend patroon uit oplicht, dat getuigt van hetzelfde soort zoeken!

In het grondig beschouwen van dergelijke zingevingen meen ik, dat hun bevonden waarheden ook mijn grondvesten vormen. En wat mij vooral enthousiasmeert zijn de vermoedens van sommigen, door de eeuwen heen, die overeenkomen met mijn mensbeeld van nu. Van hen heeft eenieder mij gesterkt in de overtuiging, dat aan de drang om een hypothese te gaan 'bewijzen' een flits van inzicht ten grondslag ligt, een irrationele beleving van weten, niet langer dan een paar seconden durend, die enkel verdedigd kan worden door het daarmee samenhangende gevoel van totaliteit erin ervaren. Precies dat levert een leven lang die zekerheid, die het best weergegeven wordt

door de betekenis aan het begrip ‘onomstotelijk’ gehecht.

Maar daarom rust op hen aan wie intuïtief een geheelomvattend inzicht ten deel valt voortaan de opgave onweerlegbaar te ‘schilderen’ wat ooit visionair aanschouwd mocht worden!

Nu is echt schilderen, voor wie het kan, waarschijnlijk de meest zuivere weergave en - voorzover niet met verklaringen bezoedeld - het minst aanvechtbaar. Toch komt de taal in het geding, omdat het zich vergewissen van een bedoeling niet zonder ‘het woord’ kan plaatsvinden. Daarbij dient voor lief te worden genomen dat, hoewel het in woorden vatten van innerlijk schouwen veel mogelijkheden van nauwkeurige interpretatie biedt, het nimmer kan worden gevrijwaard voor een verscheidenheid aan variabele vertolkingen daarvan. In die zin kunnen, om een goede greep te doen in een groot bestand, de onzekerheidsrelaties van Heisenberg, Poppers derde wereld blauwdruk, het beginsel van Mach, het theorema van Bell, de libido van Freud, de archetypen van Jung, de godverdwijning en de mensverdwijning van respectievelijk Nietzsche en Foucault, nog steeds modern worden genoemd. Alle speurders in de voorafgaande zin hebben beslist voldaan aan hun wetenschappelijke plicht van het op schrift stellen. Er bestaan dikke boekwerken over hun invallen en de empirische uitwerkingen ervan. Echter, niet alleen omdat hun gedachtegangen zowel voortkomen uit als reiken naar onverwoordbare uitersten en waarschijnlijk overgaan in buiten-kenbare gebieden, maar ook omdat bij kennisoverdracht een eigen tempo van inname noodzakelijk is, kan men zich afvragen of ze ooit gemeengoed zullen worden. Toch, wie weet? Voorwaarde is een zekere graad van bewustwording, die wortelt in een eigenaardig taai wenswillen van de enkeling.

Aan hen allen ben ik stuk voor stuk heel veel verschuldigd. Er wordt een groot aantal genoemd in de bibliografie achterin dit boek. In het werk zelf is geen naam opgetekend. Het spreekt vanzelf, dat ik bestaande kennis als uitgangsbasis mag gebruiken. En hier is de plaats om aan de mensen achter de grote namen, hetzij gestorven

hetzij nog in leven, mijn diepe dankbaarheid uit te spreken. Want het legioen der vervlogen eeuwen, dat ontsnapte aan het lot om onzichtbaar te verdwijnen, heeft in de loop der tijd niets aan levendigheid ingeboet voor hen die lezen met de geestelijke buigzaamheid, eigen aan werkelijke waarheidszin.

Het waren globetrotters met een rijke ideeënbagage op vaak eenzame tochten. Impulsen kennen een drachttijd. Paracelsus kon een veronderstelling ingegeven krijgen in de Pfalz en die pas in Padua rijp achten om aan het licht te treden. Een gedurfd principe, door een jeugdige Newton waargenomen op het platteland, werd veel later in de grote stad Londen in een correcte vorm gegoten: de zwaartekracht was geboren. Avicenna noteerde een hardnekkige leidraad in zijn verslagen op zijn levensreis door half Perzië en na zijn dood werd deze beseft te zijn: de centrale kerngedachte der natuurlijke causaliteit!

Ook hier slechts een greep uit de geschiedenis en haar geschiedenissen erin.

En ofschoon de invallende visies ideëel van aard waren, kan niet worden ontkend, dat ze praktijkgericht uitgebroed werden. En gemeenschappelijk besproken later, maar zelden begrepen in hun alomvattend vernieuwende implicaties.

Ik pleit ervoor om het menselijke op te sporen in alle grootheid, omdat het de brug slaat tussen het zoeken van de lezer en het gevondene van de schrijver. Descartes zag onder het turen in zijn vlam de diepten van het verticaal oneindige en het duizelde hem, want dat is de betekenis van 'cogito'. Juist dat flakkerende kaarslicht leverde de sferische horizontaal der eindigheid, waardoor hij het kruispunt van beide allergevoeligst gewaarwerd. En aldus getroffen het hier-en-nu doorlevend tot in zijn merg, droeg dat moment zijn twijfel ten grave.

Wij kunnen net nog steeds navoelen, omdat wij allen een uitzonderlijk tintelend moment van het puurste leven vanzelfsprekend willen uit tillen boven het vergankelijke. Het kan een wissel in ons lot betekenen; het leven ervoor is anders geworden vergeleken met het leven erna. En het leven zal een tijd van herstellen tot een nieuw evenwicht leren kennen, met nogal ondermijnende gevoelens op het gebied van vertrouwd en vreemd, die echt

stuivertje kunnen wisselen.

Na een of andere prachtervaring terechtgekomen in een grenssituatie toont deze aan de mens een redelijk goedaardig gezicht. Zo is het niet, wanneer de mens figuurlijk gesproken plotseling van de hemel in de hel belandt. Ook niet, wanneer een grens overschreden wordt zonder dat dit is doorgedrongen, er niettemin herinnering bestaat aan een eerder anders zijn. En het is zeker niet zo als welbewust geweten wordt, dat tussen nu en toen een deur op slot zit.

De *eminence grise* van de Russische literatuur L. Ginzburg heeft de grenssituatie uitstekend getypeerd als ‘situaties, waarin alles anders dan normaal lijkt, maar die eigenlijk alleen in zoverre anders zijn, dat allerlei wezenlijke kenmerken van het normale, die gewoonlijk niet opvallen, dan voor het grijpen liggen.’ Het zijn deze kenmerken van het wel opmerkelijke, die het ons mogelijk maken retrospectief veel te kunnen nagaan uit belevenissen, die in schemertoestanden leken te zijn beleefd, omdat ons de woorden er toen bij ontbraken.

In dit boek werkt de benaderende methodiek, alsof er noten zijn gekraakt, maar de schillen en de vruchten door elkaar zijn blijven liggen. Ik ben mij namelijk bewust van de ultieme uitspraak, dat mijn waarheid niet ‘de’ waarheid is. Daarom heb ik gehoor gegeven aan een stil bevel, dat inhield om na het kraken der noten er verder af te blijven. De ervaring leert dat het beter is ons daaraan te houden.

Inleiding

‘De verontrustende zin die ons bestaan doortrekt.’ - Michel Foucault

Op initiatief van dr. R.J. van Helsdingen te Hilversum is in september 1988 de stichting ‘Psychiatrie en Filosofie’ opgericht, welke zich ten doel stelt het wetenschappelijk onderzoek in het grensgebied tussen psychiatrie en filosofie te bevorderen. Daar het onderhavig grensgebied het meest vruchtbare terrein is van het fenomeen van het worden, zal inkaderen niet worden nagestreefd. Het is als het verschijnsel van de zee, die over het zand vloeit en meteen weer teruggaat. Even een reep land natter dan de rest, grillig en onafzienbaar raakvlak tussen twee elementen in een eindeloos telkens. Een natuurverschijnsel, dat als werkelijkheid gezien kan worden, maar niettemin als raadsel gevoeld blijft. En waarvan de ziel parallellen in zichzelf vermoedt! Evenals water loopt droog zand tussen de vingers door en is niet te vormen. Maar met nat zand kan de hand iets beginnen; er kan getracht worden een verbeelding van een aan zichzelf ontsproten uiting weer te geven. Langs deze vergelijkingsbeeldspraak heb ik de woorden, die wezenlijk te zeggen zijn over het gebied tussen psychiatrie en filosofie willen schrijven. In onze herinnering zijn veel gebeurtenissen geëtsd, die zich in een vorm met ongekende omtrek hebben vastgelegd. Hebben wij behoefte aan het nagaan van de omvang daarvan? Zo eenvoudig kan deze vraag niet gesteld worden! Er is namelijk geen sprake van enkel een omvang, daar in onze ziel minstens vier ‘dimensies’ heersen. Die zijn er de oorzaak van, dat er veel richtingen gedurende het naspeuren van belevissen kunnen worden ingeslagen. Hoe vind je het juiste spoor en als dit gevonden wordt, hoe zet je een spoor uit om de weg terug te vinden tot het punt van waaruit het zoeken is begonnen? En wat is de ‘lamp voor de voet’? Het geweten, dat kwelt, ofwel het gewetene, dat voorspelt? Wil van het leven in het grensgebied, waarvan hier sprake is,